

Валентина Приймачук

ДИСКУРС ЖІНОЧОЇ ДРУЖБИ

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент О. О. Юрчук

В українській літературі є чимало надзвичайно яскравих і оригінальних епістолярних «дуетів». Такими «дуетами» є листування Кобилянської і Стефаника, Лесі Українки й Кобилянської. Листування Лесі Українки й Ольги Кобилянської має мистецьке значення в контексті психології творчості. Дружба письменниць починається з 1899 року, коли Лариса Косач перебувала в Берліні, де на той час їй зробили операцію на кульшовому суглобі. Не бачивши одна одну, жодного разу не зустрівшись, вони інтуїтивно відчували потребу творчих взаємин, згодом стали найближчими подругами. Їхнє листування та палка дружба тривали аж до 1913 року, смерті Лесі Українки. «До когось любого, і дорогого, і славного...» – так розпочинається один із 58 відомих нам листів Лесі Українки до Ольги Кобилянської. Це листування є унікальним в українському епістолярії тим, що проблеми творчі й особисті, речі, які було прийнято обговорювати, й речі, нібито табуйовані, описуються, аналізуються з однаковою увагою й відкритістю, більш того – в їхніх очевидних взаємозв'язках і взаємовпливах. Впродовж багатьох років змінювалась загальна тональність листів – від дружніх, щирих, офіційних до інтимно-гумористичних, теплих, сповідальних. Чим більше пізнавали адресатки одна одну, тим меншою ставала «відстань взаєморозуміння» між ними, все довірливішим спілкування. Для Ольги Леся шукала найтепліші й найпоетичніші слова, часто творила їх сама: «Мені здається, що цвіт папороті, якби він був, то був би до Вас подібний» [3, с. 201], «Моя добра, ніжна і люба товаришко» [3, с. 211]. З листів Лариси Петрівни зрозуміло, що вони обидві захоплювались такими композиторами як Моцарт, Шуман, Шопен. Леся Українка, маючи більше можливостей побувати за кордоном чи навіть у Києві на концертах, ділилася з Ольгою своїми враженнями. Запрошуючи подругу до себе в гості, вона писала: «...будемо читати, розмовляти, я буду Вам грати Шумана і

15

Шопена, яких Ви, здається, дуже любите, окрім того, українських пісень масу у власній транскрипції, вільній від контрапункту і всякої теорії» [3, с. 133]. Ольга Кобилянська надсилала Лесі Українці свої твори, аби вона висловила думку про них. Це свідчить про те, що в літературній діяльності вона знайшла ту людину, якій могла довірити щось таємниче: «Беруся до аналізу «Царівни». Отже, і я буду «критиком»! А що!» [3, с. 157]. Нелегкі взаємини Лесі Українки з Сергієм Мержинським, розчарування Ольги Кобилянської у чоловічій вірності ще більше зблизили їх, адже вони підтримували одна одну в найважчі для них хвилини життя. Леся писала про тяжкий стан Сергія, довіряла Ользі всі найпотемніші мрії: «З моїм другом дуже зле, і він вже сам не вірить, щоб міг видужати. Стан зовсім розпачливий, і на поправку нема надії. Вже не може підвестися сам. Листи замість нього пишу я, навіть його найближчим приятелям. Не може слухати читання, сливе не говорить і музики вже не в силі чути, тільки ще казав сьогодні: «Може, мені трошки поліпшає на час, тоді Ви мені заграєте». Каже, що любить в мені спокій і силу волі, через те я при ньому спокійна і сильна і навіть ніколи не зітхаю, інакше він би за мене боявся, а тепер він вірить, що я все витримати можу. Я не зруйную йому сеї віри в його остатнього друга. Може, через те і він такий спокійний, дивно спокійний, коли говорить про свій кінець, хоч взагалі він дуже нервовий. Часом говорить про те, як багато для нього значить, що я з ним, і жалує, що я раніш не могла приїхати. Коли подумаю тільки, що я такого друга маю

втратити!» [3, с. 211]. Після розриву стосунків Ольги Кобилянської з Осипом Маковеєм, Леся Українка у листах-розрадах намагалася підтримати товаришку, врятувати її від самої себе, від думок, суму, прагнула пробудити любов до життя. Вона вірить, що *«хтось не з подлої маси, а з благородної, і через те мусить од вогню гартуватись, а не ломитись»* [3, с. 264]. У Лесі Українки й Ольги Кобилянської зустрічні потоки листів взаємоперейняті одна одною, маємо приклад «взаємопереливання» особистостей у листах. Так з'являється «хтось», «хтосічок», «хтось біленький», «хтось чорненький»: *«Нехай хтось буде добрий і вибачить, що лист не на картці писаний, а таки так, «як бог приказав» бути листам»* [3, с. 230]; *«Хтось дякує комусь за уважність і добрість і – не може*

16

описати рухів своїх рук. Дами Нізнер шлють Вам привіт» [3, с. 241]. Леся дуже близько все приймала до серця і навіть, коли не могла швидко відписати листа Ользі, почувала себе не зручно: *«Запізнений привіт, але ж від того він не менше щирий. Скажіть, дорога товаришко, що Ви думаєте про мене, чекаючи так довго мого відчиту і – листа? Коли думаєте щось неприємне для мене, – напр[иклад]: «Ну та й дурисвітка ота Леся!», – то залишіть такі думки, бо я на них не заслужила. Я була від самого того відчиту мого (від 9 грудня) в нескінченній «таранаті»* [3, с.159]. Їх не сприймали у тому суспільстві, яке звикло до буденності, до сірого, непомітного існування. Власне це підштовхнуло товаришок створити свій світ, де їм ніхто не заважав та не турбував буденними проблемами. Це індивідуальний світ жінок, який тримається лише на їхній прихильності, дружніх почуттях та щирості. Це стосунки, в яких немає й краплі лицемірства та підлості, стосунки, які переповнені надмірною любов'ю та відданістю. І навіть розлука не може зашкодити цій дружбі, скоріше, навпаки, – зближує ще більше. Адже Леся вірить у їхню духовну спорідненість. Вона вважає несправедливістю самій бути щасливою, коли товаришка страждає чи навіть сумує: *«Якби я тепер була щаслива, то мені було б сором за себе, бо хтось (мій хтось) більше вартий сонця, ніж я...»* [3, с. 347]. Спілкування обох письменниць було очевидно неминучим. Це своєрідне об'єднання двох сильних жінок, які доповнювали одна одну, допомагали одна одній. Жіноча дружба існувала не епізодично, а як окремий психологічний феномен, як світ складний, неоднозначний і цілком відмінний від того, що існував раніше. Жіноча дружба перестає бути почуттям, якого треба соромитися. Листування Лесі Українки з Ольгою Кобилянською вирізнялося в українській літературі, й давало можливість трактувати його, по-різному. Але ніхто не заперечить його багатогранності, незвичайності. Воно відкриває письменниць з інших боків, цікавих для нас, часто й незрозумілих. Мотив «сестринства» відчутний і в зверненнях Лесі Українки до інших адресаток. Її листування з письменницею Надією Кибальчич було нетривалим, але дуже щирим і співчутливим. Їх об'єднувала письменницька діяльність, як писала Леся: *«Може, не поремствуєте, що називаю Вас товаришкою, бо*

17

се ж загальнолюдський звичай зватися так межі людьми однакової «зброї», а ми ж обидві «воюємо пером» [4, с. 248]. Ділилася письменниця з Кибальчич своїми проблемами, вони обговорювали всю складність письменницької діяльності, й Леся давала поради з того чи іншого літературного питання: *«За переклади платять злиденно. Попробуйте вдатись до «Вестника Европы» з беллетристикою – там беллетристів дуже мало, а платять прекрасно. Взагалі в «товсті» журнали тепер, кажуть, легко попасти, бо співробітники давні зрадили їм для різних «сборников», то вони раді новим»* [4, с. 249]. Спілкувалися вони не лише з приводу праці, Леся

цікавилася буденними справами Кибальчич, і оповідала про свої: *«Як маєтеся тепер? Як здоров'я Ваше і Вашого чоловіка? У нас наче трошки ліпше: чоловік вже потроху виходить з хати...Мое здоров'я мов трохи гірше...Ну, нічого, поправляюсь, я таки живуча і за себе не боюсь»* [4, с. 260]. Це спілкування, можна назвати своєрідним, оскільки Леся ділилася своїми емоціями, думками, переживаннями, і маючи не досить сильне здоров'я, намагалася допомогти Надії у її нелегкому житті. Лише через деякий час їхнє спілкування виходить на інший рівень, більш особистий, оскільки Леся знайшла у Надії, ту особистість, з якою можна поділитися чимось власним, інтимним, таємним. Іншою стає манера спілкування: *«У літературну «брань», кохана товаришко, я таки не думаю вступати»* [4 с. 290]. У листуванні між письменницями з'являється подібний відтінок, як з Ольгою Кобилянською. Проявляється та легкість, загадковість, невимушеність: *«Я завжди журюся, коли (з моєї завжди вини) довго не маю звісток од Вас, бо симпатія наша взаємна і я ніколи не могла жити без таких симпатій – вони найбільше скрашають життя»* [4, с. 292]. Надзвичайно цікаві також листи до Людмили Старицької-Черняхівської, в яких знаходимо виняткову відвертість самоаналізу, саморозкриття як інтимно-особистісного, так і творчого: *«Здоров'я у мене тепер таке тонке, що навіть за таку періодичність роботи, як Ви визначаєте, я ручатись не можу, бо от, наприклад, від різдва до великодня сього року я абсолютно нічого не могла писати, та й се фраза, що я пишу «тільки в випадке умопомешательства», бо я тоді тільки можу боротись*

18

(чи скоріше забувати про боротьбу) з виснаженням, високою температурою і іншими пригнітаючими інтелект симптомами, коли мене попросту гальванізує якась ідеї фіхе, якась непереможна сила» [4, с. 394]. Ділилася Леся зі Старицької-Черняхівською і своїми думками з приводу визнання її таланту: *«Не знаю, чи буде хто з молодшого покоління згадувати коли про мене з таким почуттям, як я тепер згадую про Миколу Віталійовича і Михайла Петровича (я все їх бачу поруч!)»* [4, с. 425]. Отже, листування Лесі Українки з подругами- письменницями мало свою неповторну особливість. Кожен лист був винятковим, і ніс у собі якусь таємничість, що була зрозуміла тільки їм самим.

Література:

1. Агеєва В. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму : монографія / В. Агеєва. – К.: Факт, 2003. – 320 с.
2. Богдан С. К. «До когось любого, і дорогого, і славного...» (Семантико-синтаксичний феномен листів Лесі Українки до Ольги Кобилянської) / С. К. Богдан // Дивослово. – 1994. – № 2. – С. 15-19.
3. Українка Леся. Твори. В 12-ти т. Т. 11. / Леся Українка. – К: Наукова думка,1978. – 478 с.
4. Українка Леся. Твори. В 12-ти т. Т. 12. / Леся Українка. – К: Наукова думка,1978. – 696 с.

19